

Az ypres-i vérfürdő

A belgiumi Ypres városa (németül Ypern) körüli kiszögellés birtoklásáért három rettenetesen véres csatát vívtak 1914-ben, 1915-ben és 1917-ben. A térség stratégiai jelentősége mindkét oldal számára óriási volt, ezért mind a támadó, mind a védekező jellegű hadmozdulatokra a hatalmas elszántság volt a jellemző. **Martin Dougherty** az 1915. április 22. és május 25. között lezajlott második ypres-i csatát mutatja be

A NYUGATI FRONTON a háború első hónapjaiban mindkét fél arra törekedett, hogy a másik oldalába kerüljön. A „versenyfutás a tengerig” időszakában a szembenálló felek mindig a korábbi szárnytámadástól északra indítottak újabb átkaroló hadműveleteket. Mivel a támadások rendre kudarcot vallottak, a felek lassanként az állóháborúra rendezkedtek be – ekkor építették ki a lövészárkokrendszereket.

1914 végén a németek egy utolsó nagy támadást indítottak az antant vonalainak áttörésére, illetve a Csatorna partján fekvő kikötők elfoglalására. Az offenzíva 1914. október 18-a és november 30-a között zajlott Ypres városa környékén. A kimerült Brit Expedíciós Haderőt (BEF) nagyrészt újonnan felállított, friss német hadosztályok támadták. A németek között nagyon sok egészen fiatal újonc harcolt.

Az első Ypres-i csata „az ártatlanok lemészárlása” néven vonult be a hadtör-

BBC History – A világtörténelmi magazin

ténetbe, mivel a fiatal, képzetlen, de annál lelkesebb katonák ezrével estek el a harcokban. A német újoncokat harcedzett egységek támogatták, például az elit egységnek számító porosz császári őrezred katonái, de mindhiába. Az offenzíva november végére kifulladás. A brit és belga csapatok veszteségei is nagyon magasak voltak (a belga katonák 35 százaléka lett harcképtelen). Akkoriban úgy fogalmaztak, hogy a BEF elvérzett Ypres-nél: számos egységükben a töredékére csökkent a létszám.

A csata következtében egy kiszögellés jött létre az arcvonalon. A harcok végeztével mindkét fél arra használta fel a telet, hogy mélyen beássa magát a flandriai földbe. Eközben a németek már a nagy tavaszi offenzívájukat tervezték. A támadás célja a kiszögellést védő antantcsapatok átkarolása és bekerítése volt. Ám tavaszra a szembenálló felek már elég tapasztalatot szereztek a lövészárkok-hadviselésben ahhoz, hogy gyakor-

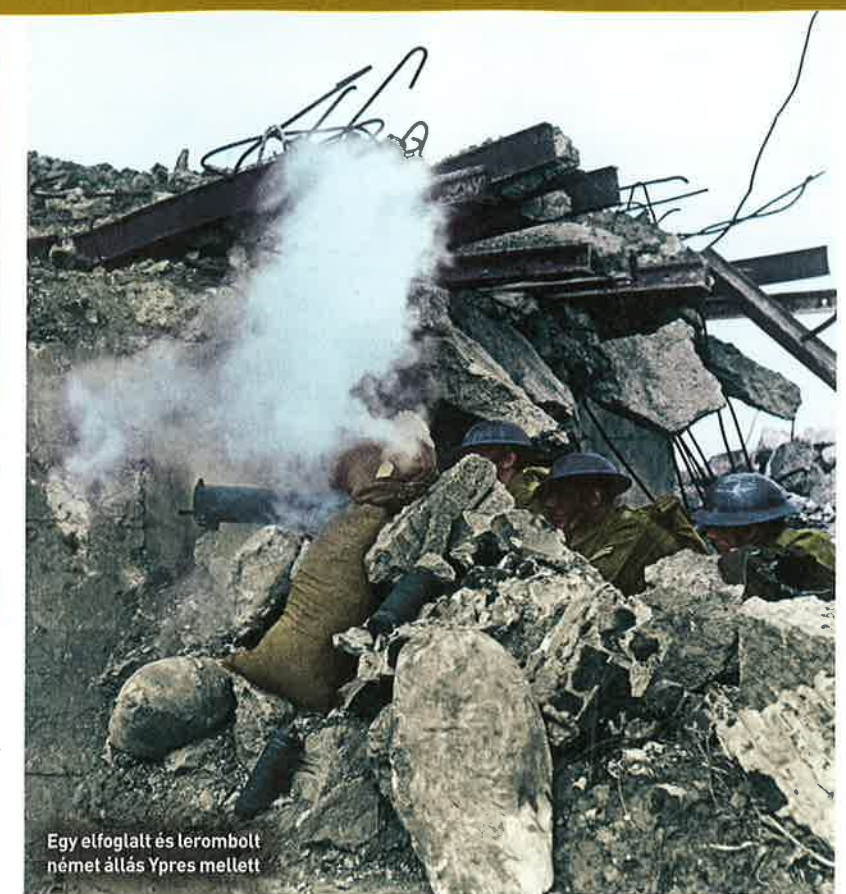
latilag áthatolhatatlan védműveket építsenek ki maguk előtt. A támadóknak ezért mindenképpen előnybe kellett kerülniük már a tervezett offenzíva legelején. A németek ezért döntöttek a harci gáz bevetése mellett.

Kísérletek a harci gázzal

A második ypres-i csata – a közhiedelemmel ellentétben – nem az első olyan ütközet volt, ahol harci gázt vetettek be, de nagy mennyiségben valóban itt alkalmazták először. A német csapatok már 1914-ben is kísérleteztek ezzel az új fegyverrel. Októberben irritáló hatású anyaggal töltött repeszgránátokat lőttek a francia állásokra Neuve Chapelle-nél. A kísérlet nem járt különösebb sikerrel: a védők még azt sem vették észre, hogy gáztámadás érte őket.

Egy francia gyorsmozgású hadtest bevetésre indul Ypres térségében

Egy elfoglalt és lerombolt német állás Ypres mellett

1915 januárjában a németek újra próbálkoztak, emiatt a keleti fronton, az oroszok ellen vetettek be könnygázzal töltött lövedékeket. Ekkor viszont a nagy hideg

Nagyobb adagban a klórgáz hosszú és gyötrelmes agóniához vezet, lassú fulladást okoz

miatt hiúsult meg a támadás. Ypres-nél egy még erősebb szerrel próbálkoztak: a klórgázzal.

A klórgázzal való érintkezés nem minden esetben azonnal halálos, de még a viszonylag kis adag is súlyos károsodásokat tud okozni: szemirritációt, hányást, köhögést és légzési nehézségeket. Ezek a tünetek jelentősen lecsökkenthették az érintett katonák harcképességét. Nagyobb adagban a klórgáz hosszú és gyötrelmes agóniához vezet: az áldozat tüdeje megtelik folyadékkal, ami lassú fulladást okoz. Mivel nehezebb, mint a levegő, a klórgáz megülepedhetett a lövészárkok és bombatölcsérek mélyén, így az itt rejtőző katonák sem lehettek biztonságban. Sötétzöld felhőjét jól lehetett látni, ami még a gázzal való közvetlen érintkezés előtt alááshatta a megtámadott egységek harci morálját, sőt még azokat is, amelyeket közvetlenül nem fenyegetett a gáz.

Kezdetben a gázt az első vonalban elhelyezett vashengerekből eresztették ki,

BBC History – A világtörténelmi magazin

majd a kedvező széljárásra bízták a célba juttatását. Ez eléggé esetleges megoldásnak számított, ezért később már általában gázlővedékeket alkalmaztak, ám ezekbe már inkább mustárgázt töltöttek klórgáz helyett. Ez ugyan nem volt olyan veszélyes, mint a klórgáz, de ez is képes volt gyilkolni. Alapvetően arra használták, hogy pokollá tegyék az ellenség minden napjait, mivel előfordult, hogy az igen irritáló mustárgáz még hetekkel a használat után is érezte a hatását, s még nyomorúságosabbá tette a lövészárkokban szenvedő katonák egyébként is borzalmakkal teli életét. Időnként másfajta gázokat is használtak. Ilyen volt például a klór és foszgén keverékéből álló „Fehér Csillag”. Bár a harci gázok okoztak nem is csekély veszteségeket, hatásuk elsősorban pszichológiai természetű volt, hiszen a katonák (oldaltól függetlenül) rettegtek a gáztól, mert tudták, hatékony védelem nélkül még egy kisebb támadás is kiverhette őket állásaikból.

1915 áprilisában rengeteg gázhenger érkezett a német első vonalakba. A szokatlan mozgolódásra az antantcsapatok is felfigyeltek, amelyek egyáltalán nem gondoltak arra, hogy a világtörténelem addigi legnagyobb gáztámadása készülődik ellenük. Már csak azért sem, mert

Légifotó 1915-ből az elpusztított Ypres-ről

A német tüzérségi osztagban ott van egy egyéves önkéntes, Ludwig Erhard (1897–1977), aki 1963 és 1966 között az NSZK kancellárja volt, és „a gazdasági csoda atyjaként” lett híres

az 1907-es hágai konvenció megtiltotta a harci gázok bevetését. Még akkor sem vették komolyan a veszélyt, amikor egy német katona, aki április 14-én esett fogságba, bevallotta, hogy küszöbön áll a támadás. A németek április 15-ére tervezték a támadást, de a rossz széljárás miatt el kellett halasztaniuk. A hengerek csak április 22-én nyíltak ki – ekkor vette kezdetét a második ypres-i csata.

Az első gáztámadás

Nem kevesebb mint 6000 henger engedte ki gyilkos terhét. 160–180 tonna klórgáz zöld függőnye hömpölygött lustán az antantállások felé a délutáni szélben. Öt teljes percig tartott, mire az összes gáz a levegőbe került.

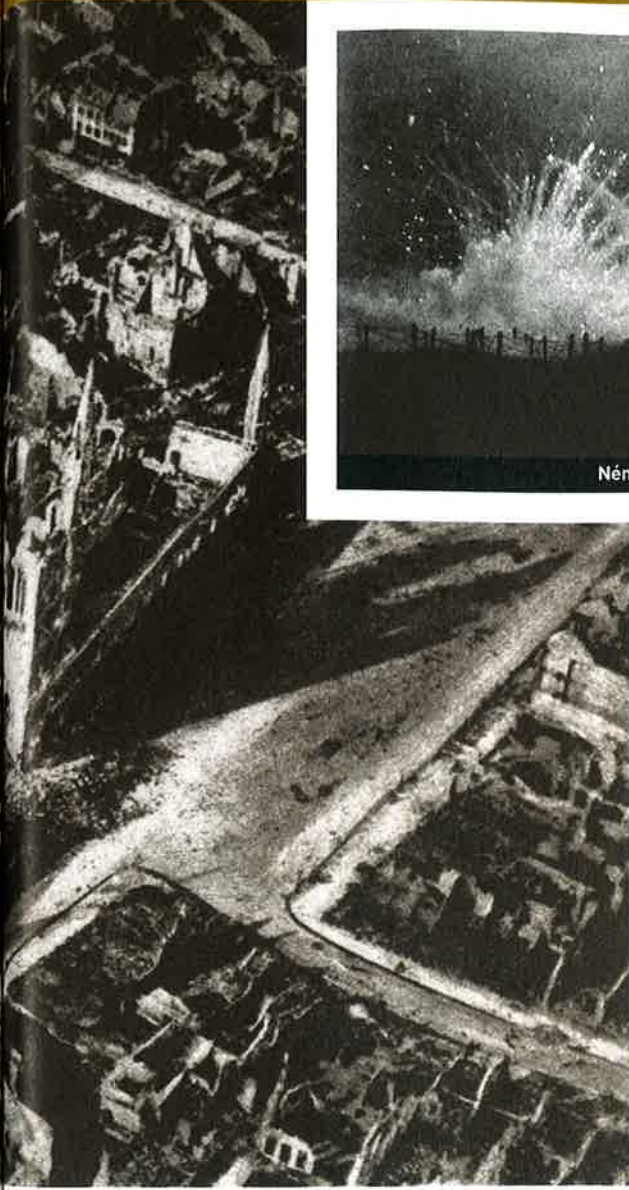
A gázfüggöny a francia állások felé tartott. A felhő „szárnyain” kanadaiak, illetve kissé távolabb britek állomásoztak. Ami-

kor a klór elérte az első vonalakat, a katonák ezrével menekültek ki a lövészárkokból. Azok, akik a lövészárkok viszonylag magasabb lőállásain maradtak, valamivel jobban jártak, mint azok, akik leugrottak a mélybe, hogy elrejtőzzenek, s így pontosan a legtöményebb felhőbe futottak bele. Kevesen ugyan, de kitartottak az állásaikban, de ők is pokoli kínokat álltak ki.

A francia vonalak alig egy óra alatt többé-kevésbe kiürültek. A német gya-

1915 áprilisában rengeteg gázhenger érkezett a német első vonalakba

logság gyakorlatilag ellenállás nélkül törhetett előre. A BEF akkori főparancsnoka, Sir John French tábornok soha nem hibáztatta a franciákat, amiért elhagyták az állásaikat az ő értékelésében „barbár” támadás következtében. Azt írta, hogy meggyőződése szerint, ha akár egy

Német éjszakai ösztűz

a szárnyukon álló kanadaiak viszonylag jó állapotban vészelték át a klórfelhő átvonulását. Hősiiesen kitartottak a lövészárkaikban, sőt még egy ellentámadásra is futotta az erejükből. Igaz, óriási veszteségek árán, de estére a kaotikus ütközet végén stabilizálták a frontszakaszt.

A német gyalogosok érthető módon vonakodtak behatolni az előttük gomolygó gázfelhőbe. Ezért inkább beásták magukat a franciák elhagyott első vonalaiba, mintsem hogy még mélyebbre hatoljanak az ellenséges területen. Végeredményben felszámolták a kiszögellést, de nem arattak döntő győzelmet. A nap végén, bár elfoglaltak egy nyolc kilométeres szakaszt, nem érezhették magukat győztesnek. Április 23-ára az antantcsapatok rájöttek arra, hogy a klórgáz ellen van bizonyos védekezési lehetőség. Mivel a klór jól oldódik vízben, a katonák nedves rongyot raktak az orruk és a szájuk elé. De ami még fontosabb, elhitték, hogy képesek védekezni a gáz ellen, ezért sok-

A csapatok rájöttek arra, hogy a klórgáz ellen van bizonyos védekezési lehetőség

kal elszántabban vetették be magukat a küzdelembe.

Így, mikor április 24-én a németek ismét bevetették a gázhengereket – most a kanadaiak ellen –, azok korántsem okoztak akkora pusztítást és pszichés hatást. A kanadaiak elszántsága, az erősítések megérkezése, illetve a tény, hogy a védőknek volt idejük felkészülni a gáztámadásra, megállította a német offenzívát.

Az antant visszavonul

Sir Horace Smith-Dorrien tábornok, a 2. Brit Hadsereg parancsnoka a csata után azt javasolta, hogy az antantcsapatok vonuljanak közelebb Ypres városához, mivel egy nagyobb ellenoffenzívára

van szükség az április 22-e előtti helyzet visszaállításához. Felettese, Sir John French azonban határozottan elvetette a tervet, s felmentette a tábornokot a parancsnokság alól. Utódja, Sir Herbert Plumer tábornok szintén a jobban védhető állásokba való visszavonulás mellett kardoskodott. Az április 29-én indított sikertelen ellentámadás után a franciák is elfogadták a javaslatot, s az antantcsapatok május 1-je és 3-a között végre is hajtották a visszavonulást.

Az 1. kanadai hadosztályt május 3-án kivonták a tűzvonalból. A 18 ezer katonájának harmada meghalt vagy megsebesült. A veszteségek felét a legelső napon szenvedték el, amikor elkeseredett küzdelemben sikerült betönniük a rést. A helyüket brit alakulatok vették át. Az elképesztően nehéz körülmények közepette is bátran kitartó kanadaiakat mindenhol hősöknek kijáró tisztelettel fogadták.

Május 8-án a németek újabb támadást indítottak – ezúttal is bevetették a harci gázt –, amely öt napon keresztül folytatódott, valamennyi területet nyertek, de a védelem nem omlott össze. Lényegében ugyanígy végződött a következő, május 24-i német offenzíva is. Bár a második ypres-i csata végére szinte teljesen sikerült felszámolniuk a „pokol tüze” kiszögellést, az antant vonalai többé-kevésbé sértetlenül vészelték át az egy hónapnyi öldöklő küzdelmet. A harci gáz, amely kezdetben még hatékony fegyvernek bizonyult, május végére teljesen elvesztette a meglepetés erejét. A harcok ekkor lassanként elültek, mivel a németek teljesen kimerültek. Ypres környékére visszatértek az idegtépő állóháború megszokott „hétköznapijai”, amelyet a mindennapos tüzérségi tűz és a kisebb gyalogsági akciók jellemeztek.

Ypres után

A háború további részében mindkét hadviselő fél alkalmazott harci gázokat, de a védekező felet ez már nem érte készületlenül. Megjelentek a gáztámadást jelző egyszerű riasztórendszerek, a katonákat kiképezték arra, hogy pszichésen felkészüljenek a harci gáz hatásaira, s hogy ilyen körülmények között is tudjanak harcolni. ■

Forrás: Sorsdöntő csaták, amelyek megváltoztatták a hadviselés arculatát, II. köt., Ventus Libro Kiadó, 2009

Tartották állásaikat

A német erők ellenük irányuló pusztító támadásai ellenére a szövetséges csapatok legtöbb esetben szilárdak maradtak, elhárították a vereséget, de a magaslati pontok taktikai előnyét részben elvesztették.

A második ypres-i csata

Ypres, Belgium,
1915. április 21. – május 25.

Amikor felidézzük az I. világháború igen pusztító állóháborús csatáit, Ypres az elsőként jut eszünkbe. Az első, 1914-es ypres-i csata katasztrofális halálozási rátájával emelkedik ki, a második ypres-i csata más, de épp annyira sötét okból lett történelmi jelentőségű: nyugati fronton harctéren itt alkalmaztak először mérgező gázt.

Az első használata a gravenstafeli ütközetben történt, ez volt az első a hat kisebb csata közül, amelyeket együttesen a második ypres-i csatának ismerünk. A német csapatok megszárták aknavető tüzellel a francia területiális haderőt és az algériai-marokkói erőket, majd a levegőbe engedtek 5700 hordónyi klórgázt, amelyet az uralkodó szél a szövetségesek felé sodort.

Hatása azonnali és végzetes volt. A 10 000 katonából percek alatt körülbelül 6000 meghalt. A klórgáz az emberi szövetek víztartalmával találkozva sósavat képez – ebben a folyamatban szétmárja a szemet és a tüdőt. A túlélő francia katonák szétszóródtak, így egy hét kilométeres rést hagytak, amelyen át a németek benyomulhattak.

Azonban a német erők is a saját sikerük áldozatává váltak. Nem számítottak a gáz ilyen mérvű hatékonyságára, így tartalékaik nagy részét nyugatról átcsoportosították az orosz front-ra. A németek motivációjukat veszítették a várható szövetséges ellenakciók és a levegőben még mindig terjedő gáz visszahatása miatt, így lassan haladtak előre. Visszafogottságuk időt adott a szövetséges csapatoknak az ellentámadásra, akik sikerrel, de nagy áldozatok árán visszaszorították a németeket.

Tapasztalva, hogy a gáz brutálisan hatékony fegyver, a németek ismét alkalmazták – ezúttal április 24-én a saint-julieni csatában a kanadai erők ellen. A veszteségek ismét súlyosak voltak, ez visszavetette a kanadai katonákat, de mégis kitartottak, mivel kialakítottak egy módszert a gáz hatásának közömbösítésére: vizezettel átitatott rongyokat tartottak az arcuk elé. A brit erősítés május 3-án érkezett, addigra a szövetségeseknek közel 1000 főnyi halottja volt.

Miután a szövetséges csapatok Ypres város közelébe hátráltak, felismerték, hogy csak egy nagyarányú támadással (addig nem állt rendelkezésre a végrehajtáshoz elegendő ember) szoríthatják vissza a németeket, és újakezdték a csatát május 8-án. A németek elfoglalták a Frezenberg magaslatot, és továbbra is elsöprő rohamokat indítottak az antanterők ellen, ám azok mégis tartani tudták állásaikat. Május 24-én egy újabb, Bellewaarde elleni német támadás (ismét harci gázzal) visszavonulásra kényszerítette a szövetséges csapatokat, akik kb. egy kilométert hátráltak. A németek ember és felszerelés hiányában nem voltak képesek tovább előretörni, ehelyett a város bombázásához folyamodtak; a csata végére Ypres-ből alig maradt több romhalmazzal.

A halálozási adatokat olvasni is iktóztatós: az antanterők együttesen kb. 70 000, a németek 35 000 embert veszítettek. Ráadásul a gáz mint fegyver hatékonysága egyértelműen és brutálisan megmutatkozott. Bár alkalmazását széles körben elítélték, a britek is használni kezdték: még az év folyamán Loosnál vetették be. Így aztán a háború egyik legvéresebb csatájának utóhatásai továbbgyűrűztek.

Csaták

Gáztámadás áldozata

A németek által Ypres-nél használt klórgáz nehezebb a levegőnél, így gyorsan elárasztotta a brit lövészárkokat. A gáz okozta halálesetek aránya magas volt, sok katona szenvedett gyötrelmes halált.

Nem használták ki az előnyt

Bár a németeknek sikerült jelentős kárt okozni a szövetséges erőknél, túl lassúak voltak az előny kihasználásához, így végeredményben nem szereztek annyi területet, mint tehatték volna.

Háborús halott

Főként a gáz használata miatt a második ypres-i csatában mindkét oldalon nagy volt a halálos áldozatok száma. Az antant több mint 70 000, a németek összesen feleannyi, 35 000 embert veszítettek.

Antarúhadereg CSAPATOK NYOLC HADOSZTÁLY ÁLDOZATOK 70 000

SIR HORACE SMITH-DORRIEN TÁBORNOK PARANCSNOK

Május 6-án French tábornok felmentette Smith-Dorrient a szolgálat alól, helyére Herbert Plumer került.

Erősség Nagyon összeszedett és gyakorlatias döntéshozó.

Gyengeség Rossz kapcsolat a BEF főparancsnokával, ez vezetett végül a leváltásához.

SZÖVETSÉGES KATONA STRUKTÚRA

A Szövetséges Hadsereg brit, francia, kanadai, afrikai haderőből és további nemzetközösségi országok katonáiból állt össze.

Erősség Beletartozott a jól kiképzett Brit Expedíciós Haderő.

Gyengeség Sebezhető állásokat védett; nem tudott védekezni a gáz ellen.

TARACK KULCSFEGYVER

A gáz- és messze hordó tüzérségi támadásokkal szembesülve a britek a maguk eszközeivel válaszoltak.

Erősség Nagy távolságra hord, és hatása pusztító lehet.

Gyengeség Harcászati alarendelt helyzélbe kerültek, és ez csökkentette a hatékonyságot.

01 Sikertelen gáztámadás

A német katonák mintegy 5730 gázzal töltött hordót – mindegyik 41 kg súlyú – kézben visznek magukkal a csatába. Kézzel nyitják ki és kezelik azokat, és a széljárásra bízzák, hogy az ellenséges harcosok irányába tereje a mérgező felhőket. Ez távolról sem üzembiztos eljárás, ezért számos német katona sérül vagy hal meg a végrehajtás közben. Az első három gázkibocsátási kísérletük sikertelen.

02 Sikeres gáztámadás

A szövetségesek seregsége nem tart soká. Április 22-én délután 5 óra körül egy a németek által sikeresen felbocsátott klórgázfelhő ereszkedik több zászlóaljra, közülük legrosszabbul az algériai és a francia csapatok járnak. Mintegy 6000 az azonnali halálos áldozatok száma, az életben maradtak többsége pedig kétségbeesésben elhagyja állását, hogy megmeneküljön a gáztól.

03 Német előrenyomulás

A visszavonuló antanterők szabadon hagyják az utat a németeknek, hogy benyomuljanak a gazdátlanra vált térségbe, amit negyed 6 körül meg is tesznek. 3-4 km-re behatolnak a francia területre, elfoglalják a Pilckern falu melletti Pilckern magaslatot, ezzel elérik első kitűzött céljukat.

04 NÉMET HÍDFŐÁLLÁSOK LÉTESÍTÉSE

A német tartalék egy része előzőleg az orosz fronton harcolt, és most hasznosítják tapasztalataikat, a 45. és 46. tartalék hadosztály hídfőállást létesít az Yser-csatornán Steenstraathnál és Het Sasnál. Az első vonalban keletkezett résen beszivárognak, így Ypres védtelenné válik.

05 A kanadai ellentámadás

Bár gázveszélynek van kitéve, de az 1. Kanadai hadosztály 13. zászlóalja csatlakozik a túlélő francia katonákhoz, és ellentámadást indítanak a bal szárnyon, a Saint-Julien Poelcappelle-lel összekötő úton. Ezzel sikeresen megállítják a német 51. tartalék hadosztály előrenyomulását, és megakadályozzák, hogy a fő offenzívában segédkezhessenek.

10 YPRES-T LÖVIK A NÉMETEK

A németek tüzérségi tűz alá veszik Ypres várost. Ezzel az a céljuk, hogy megnehezítsék a szövetségesek számára az utánpótlás behozatalát. Mire befejezik, Ypres romokban hever.

09 A német támadás vége

Április 23-án este 8.30 körül a németek kénytelenek abbahagyni támadásukat. Részben azért, mert egyik fő céljukat, a Pilckern magaslat (amely magassága révén taktikai előnyt nyújtó pont) megszerzését már elérték, részben pedig azért, mert ugyan a szövetségeseknek nagy veszteségeket okoztak, de nincs elég emberük a folyamatos támadás fenntartásához.

08

A kanadaiak ismét támadnak

A francia támadás kudarca után a kanadai 3. gyalogdandár este 11.30-ra egy következő rohamot tervez. Ezt később elhalasztják, majd április 23-án hajnalban megindítják.

07 MEGÁLLÍTOTT FRANCIA ELLENTÁMADÁS

A francia 7. Zuáv zászlóalj hat százada este 8 óra körül egy újabb ellentámadást indít Boesinghe-ből, átkelve az Yser-csatornán Pilckern irányába mennek. Végül összetalálkoznak a német erőkkel, de a többrányi küzdelem ellenére nem sokat haladnak előre.

06 Langemarck elfoglalása

A Langemarck falut bevévő francia katonák elkerülik ugyan a gáztámadást, de hamarosan beözönlének a német erők, akik legyőzik őket, és elfoglalják a területet.

Német hadsereg

CSAPATOK HÉT

HADOSZTÁLY

ÁLDOZATOK 35 000

ALBRECHT WÜRTTEMBERGI HERCEG

PARANCSONOK

A Württemberg-ház feje harcban részt vevő, kitémetett tábornok volt az I. világháborúban.

Erősség Az I. világháború során már korábban győzelmet ért el az ardenneki csatában.

Gyengeség Túl óvatos természete miatt újabb előretöréseket nem ért el.

NÉMET KATONA STRUKTÚRA

A német haderő felkészült volt, és a hadviselést megváltoztató új, halálos fegyver bevetésére kész.

Erősség A magaslati pontok birtoklásával taktikai előnyt szereztek.

Gyengeség Létszámuk kevés volt céljaik megvalósításához és a csata megnyeréséhez.

KLÓRGÁZ

KULCSFEGYVER

Támadásban tömeges használatára először az elhúzóódó második ypres-i csata során került sor.

Erősség Pusztító hatékonyságú, és nehéz ellene védekezni.

Gyengeség Kibocsátása veszélyes – a nem megfelelő irányba fújó szél végzetessé teheti a saját erők számára.